



FÖRENINGEN NORDEN PÅ ÅLAND r.f.

Vänortssamarbete

Bakgrund

Erfarenheterna under första världskriget väckte insikter i de nordiska länderna om vikten av samarbete över gränserna. Denna insikt genomsytrade flera samhällsskikt och fick god upplutning. De som tog initiativ till bildande av Nordenföreningar var politiker, företagsledare och tjänstemän, särskilt sådana som deltagit i förhandlingar om varuutbyte och transporter under världskrigets gränsblockader.

Under våren 1919 bildades så Norden-föreningar i Danmark, Norge och Sverige. Sedan följde Island som stiftade sin Norrøna felagid 1922. I Finland grundades Pohjola-Norden 1924. Till dessa landsomfattande föreningar kom så Färöarna som första självstyrande område, där man bildade sitt Norrøna felagid 1951.

Åland

Tanken på att starta Föreningen Norden på Åland väcktes och diskuterades under hösten 1969. Sannolikt togs initiativet av dåvarande talmannen i Ålands landsting, Thorvald Eriksson och Islands honorärkonsul på Åland, försäkringsdirektör William Nordlund. Vid ett möte i Strandnäs gård, Nordlunds hem, tillsattes en interimsstyrelse för att förbereda stagdar och verksamhetsplan. Detta möte i hölls i december 1969.

Den sjätte mars 1970 hölls så konstituerande möte och den första styrelsen utsågs. Till ordförande valdes docent Peter Wahlberg. Övriga medlemmar i styrelsen blev - ritare Åke Aspbäck, rektor Rolf Carlsson, talman Thorvald Eriksson, lantråd Martin Isaksson, prost Waldemar Nyman, och bibliotekarie Inga-Britt Öfverström. Som sekreterare valdes rektor Sten-Erik Fagerlund. Till revisorer valdes ekonom Vigmar Karlsson och bankdirektör Hugo Eriksson med lärare Otto Berg och fru Ragnhild Jansson som suppleanter.

Då konstitutionen var genomförd anmäldes detta till Nordenförbundet och vid direktörmötet på Biskops Arnö i maj 1970 antecknas föreningen Norden på Åland som medlem i Nordenförbundet. Ordförande Peter Wahlberg etablerade raskt kontakter inom förbundet och deltog i direktörmöten runtom i Norden. En betydande del av verksamheten var utvecklandet av vänortskontakter som grund för den nordiska gemenskapen.

I november 1970 dryftades vänortsfrågor i Danmarks vänortsnämnd och i samband därmed gjordes förslag till danska vänorter för Åland. Ordförande för Pohjola-Norden, i Helsingfors, tog kontakt med stadsdirektör Aron Häggblom i Mariehamn med förfrågan om stadens intresse för att få Slagelse som vänort. Stadsdirektören överförde frågan till Föreningen Norden. Detta föranledde en smärre kontrovers, Föreningen Norden på Åland upplyste i tydliga ordalag systerföreningen Pohjola-Norden om att dessa ärenden handlades av den åländska föreningen.

Resultatet blev att stadens fullmäktige 1973 inledde vänortsförbindelse med Slagelse. Byrådet där fattade beslut om frågan den 22 januari. Det första utbytet var en dansk lärare som undervisade en vecka i Mariehamn och en av staden lärare åkte till Slagelse och där undervisade i svenska samt berättade om Åland. Respektive kommun betalade för "sin" lärare resa, uppehälle och lön. Mariehamn tillsatte sedan, en på politisk grund utsedd nämnd, som skötte stadens vänortskontakter utan Föreningen Nordens vidare medhjälp.

Men önskan om flera kontaktorter från Nordenförbundet fanns kvar. Under mitten av 1970-talet tog Föreningen Norden kontakt med landsbygdskommunen Kymmene för att väcka deras intresse för vänortsidan och de flesta ställde sig i princip positiva till frågan. Man började även ge bidrag till föreningens verksamhet, utgående från en rekommendation om tjugofem penni per kommuninnevånare.

Slutligen enades man om att alla femton kommuner skulle tillsammans utgöra en vänort, och tillämpa den så kallade Karlskrona-modellen, det vill säga att Föreningen Norden skulle sköta den administrativa verksamheten.

Vid Föreningen Nordens styrelsemöte den 13 mars 1978 utsågs styrelsemedlemmarna Inger Sagulin och Ragnhild Jansson att representera föreningen vid årets vänorststämma 4-7 maj i Herning på Jylland. Till samma stämma hade även kallats Pohjola-Norden föreningen i Kangasala. Den finska vänort Herning haft tidigare hade man förlorat kontakten med på grund av språksvårigheter. Man ordnade samåkning med Kangasala så att ålänningarna fick åka med Kangasalagruppen från Kapellskär. Resan annonserades ut för intresserade Nordenmedlemmar.

Vid avresan den 3 maj 1978 hade Inger Sagulin förhinder så från Åland var det Ragnhild Jansson samt medlemmarna Marianne Sjölund och Håkan Lundberg som embarkerade Kangasala bussen i Kapellskär. I bussen välkomnades vi av deras ordförande lektorn i svenska Pirkko Lampinen. Resan gick sedan Vänersborg, som också ingår i vänortskedjan. Där välkomnades vår grupp vid en kvällssits med program.

Nästa dag fortsattes resan till Danmark. Vid ankomsten till Herning upptäcktes att det förelåg ett särskilt program för kommunrepresentanter så vi utsåg på stående fot Håkan Lundberg som Ålands kommunrepresentant emedan han var från Finström.

Under det gemensamma styrelsemötet togs de nya vänorterna emot med entusiasm och det kom starka önskemål att redan nästa års möte skulle hållas på Åland, men sådana fullmakter hade vi ingalunda fått med oss. Mötet gick då in för att nästa möte hålls i Siglufjord på Island.

1979 möttes man alltså i Siglufjord. Enligt värdarnas önskemål fick mötet en mindre omfattning och gällde närmast styrelserna i respektive vänortsförening. Ingen från Åland deltog där.

1980 tog Åland initiativ till Nordisk Träff, ett arrangemang för hela Nordens vänortsverksamhet, den 7-10 aug. och samtidigt låta de egna vänorterna ingå i detta. Vår vänortskedja önskade ett eget program för att befästa samhörigheten. Detta löstes genom att ordna gemensam inkvartering i och omkring Gäddvikens gästhem. På Gäddviken hölls även mottagning för vänorternas deltagare. De åländska kommunernas värdar var bland andra Uno Sviberg, Lemland och Anne-Maj Pehrsson,

Sund vilka hälsade gästerna välkomna. Av programmet i övrigt kan nämnas en utfärd till Föglö, där Henrik Nylund, på kommunens vägnar stod för värdskapet. I hans hem, en genuin Föglögård, bjöds på kaffe med dopp och underhållning av Föglö spelmanslag. På kvällen deltog man i åländskt bondbröllop i Jomala. I stadsbiblioteket fanns en liten utställning med kort presentation av vänorterna.

- 1981 stod Eiöi på Färöarna för värdskapet. I detta möte deltog sex ålänningar med Föreningen Nordens Ragnhild Jansson som reseledare. I arrangemangen deltog även Färöarnas huvudförening Norden så det gavs tillfälle att bekanta sig med Torshavn och stadens omgivningar med bl.a. Kirkjubø kungsgård. Den 20 juli anlände sällskapet till Eiöi där programmet innehöll rundturer i omgivningarna. Den 23 tog alla en tur med ordinarie färjan till Suderøy och under resan hölls det gemensamma styrelsemötet. Vi hann även med en tur i små båtar till fågelgrottorna väst på Vestmannaberg. Ingen kommunrepresentant från Åland deltog varför Ragnhild Jansson framförde kommunernas hälsning.
- 1982 Kangasala anordnade vänortsträff med temat Konst och hantverk den 21-27 juni. Det var en vecka med gediget program innehållande besök i museet och orgelfabriken samt herrgårdarna Liuksiala och Wääksy. I konstutställningen, som var gemensam för konstnärer från alla vänorter, deltog Åland med verk av Henrik Nylund och Klas Lindström. Henrik Nylund deltog i förberedelserna med konsturvalet, men avled under våren varför Klas Lindström fick hela ansvaret för presentationen vid utställningen. De åländska kommunerna representerades av Uno Sviberg, Lemland och Holger J. Eriksson, Jomala. Några åländska ungdomar kom för en dag och framförde ett musikprogram. Dessa voro Henrik Jansson, Mari Wiklund, Gunilla Karlsson och Marie Berglund från Jomala. En dag innehöll temaföreläsningar med rubriken "Kommunen som arrangör för kultur- och intresseverksamhet". Där höll Ragnhild Jansson ett anförande om de åländska förhållandena. Mellan de gästade ungdomarna ordnades idrottstävlingar. Från Herning medförde man ett bokträd som planterades som symbol för det växande vänortsarbetet. Alla vänorter medförde litetjord som tillfördes roten för god tillväxt.
- 1983 var det Holmestrand i Norge som ordnade vänortsmöte den 16-19 juni. Varje vänort medförde informationsmaterial som presenterades på en skärmställning i Sparebankens skyltfönster. En vänskapslund planterades med ett träd för varje vänort. I programmen under träffendel tog även artister från de andra orterna. Kommunrepresentanter från Åland var Runa-Lisa Jansson, Saltvik, och Eva-Lisa Pelin, Lumparland. Föreningen Norden företrädde av Ragnhild Jansson.
- 1984 I Vänersborg hölls vänortsmötet den 15-18 juni. Detta år firades stadens 350-årsjubileum så det var extra festligt i staden. Bland annat fick mötesdeltagarna njuta av Sjöbergsspelet "Lilla Paris". en musikal byggd på Birger Sjöbergs visor med gestaltning av de personer som ingick i hans visor. Detta framfördes som friluftsteater i Skräkle parken. Från Åland deltog åtta personer, därav kommunrepresentanterna Erik Wennström, Finström, och Einar Holmberg, Brändö, samt Ragnhild Jansson från Föreningen Norden, tillika reseledare.

- 1985 var det dags för Herning att stå för vänortskedjans årliga möte 21-25 juni. Då uppmärksammade man Internationella ungdomsåret och rubricerade mötet Nordialen, med speciell tonvikt på ungdomen och deras färdigheter. Midsommaveckan innebär i Danmark firande av St. Hans afton. Från Herning kom önskemål att vi skulle bidra med en åländsk midsommarstång. Att ta med en midsommarstång, ens i mindre format, visade sig svårt, varför lösningen blev att man i Herning riggade till en stång på några meter med två kraftiga tvärsålar. Några Nordenmedlemmar här ställde upp och band fyra midsommarkronor som togs med jämte vimpel. För en gångs skulle var det så många deltagare från Åland så vi hade egen buss med Elof Johns vid ratten. I bussen medfördes även ett par kartonger asplöv så under resan genom Sverige knöts det lövband till den väntande stången. Bland deltagarna var bland andra Jomalas kantor Göran Blomqvist med en grupp ungdomar, som uppträdde med sång. St. Hans afton, med flammande bål vid Herningsholms slott, iscensattes en möjligast autentisk midsommarstångsresning. Ungdomarna bar fram kronorna, lövbanden knöts och så restes den lilla stången med sedvanliga besvär med Elof Johns som stångkapten. Ungdomarna ställde upp och sjöng Ålänningens sång med verklig känsla. Ragnhild Jansson presenterade midsommarstången och dess symboler, även de som inte förekom på den lilla ställföreträdaren. Kantor Blomqvist medverkade med sång och orgelspel vid den gemensamma gudstjänsten. Hans insatser fick åhörarna att efteråt uttrycka sin förvåning över att vi hade så förnämliga förmågor på Åland. Kommunerna företrädde av Getas kommunsekreterare Håkan Söderman med fru Gerd. I programmet ingick plantering av den traditionella vänskapslunden.
- 1986 Siglufjord var värd för mötet den 26-30 juni. Från Åland deltog sju personer som samåkta med Holmestrand Norden för att få grupprabatt. Det mest speciella inslaget i Siglufjords program var en dagsutflykt med kustvaktfartyget Odin, till Grimsöy, nord på Island under polcirkeln, i lugnt och soligt väder på Nordatlanten med tjugo graders värme. Vänortslund planterades vid kyrkan. Från Åland deltog ingen kommunrepresentant varför Ragnhild Jansson framförde kommunernas hälsning vid Siglufjords kommunmottagning.
- 1987 hölls åter möte på Åland den 7-9 augusti. Öppningshögtidligheten hölls i självstyrelsegården med traditionella hälsningar, flagghissning och nationalsångerna. Därefter guidning i huset och information om självstyrelsen. Inkvarteringen var förlagd till Godby Kongresshotell, turistbyar i närområdena samt Gäddvikens gästhem. Kvällssamkväm hölls i Käringsundsbyn, där det bjöds på rökta flundror och potatissallad. I underhållningsprogrammet deltog även gästerna. Närvarande var också representanter för Eckerö kommun. Andra dagen innehöll rundtur i Sund och Vårdö. I Vårdö ställde kommunen upp med guider som bland annat berättade om författarinnorna Sally Salminen och Anni Blomqvist, om de gestalter och miljöer som var förebilder och inspiration till deras böcker. Ungdomsföreningarna stod för luncharrangemangen i ungdomslokalerna på Vårdö. På kvällen hölls huvudfesten på Breidablick där även åländska kommunrepresentanter deltog som värdar. I söndagens gudstjänst i Jomala kyrka medverkade företrädare från vänorterna bl.

andra Siglufjords kyrkokör, och Jomala församling bjöd på kyrkkaffe. Vid mötet var alla vänorter representerade, totalt 225 gäster.

- 1988 Ställdes färden till Eiöi på Färöarna 1-3 juli. Denna gång reste ålänningarna tillsammans med Vänersborg Norden. Först med tåg till Bergen och sedan med Smyril Line över den blåsiga Atlanten. Elva ålänningar deltog i resan, som kommunrepresentant var Marianne Grönholm, Jomala. Föreningen Nordens representant Ragnhild Jansson planterade Ålands trädet i vänortslunden vid kyrkan.
- 1989 Vänortsmötet 1989 hölls i Kangasala 24-28 juni. Tema var Konsthantverk, med utställning av alster från vänorterna. Man hade även en visning av folkdräkter. Från Åland visades Vårdö- dräkten. I stället för trädplantering hade man i Kangasala satt upp en vägvisare med avståndet till de olika vänorterna angivna. Föreningen Nordens verksamhetsledare Runa Lisa Jansson företrädde både de åländska kommunerna och Föreningen Norden, emedan ingen kommunrepresentant anmält sig. Till möten vid midsommartid är det svårt att få deltagare från Åland.
- 1990 Husby i Schelswig-Holstein arrangerade vänortsmöte den 5-8 juli. Husby ligger i den dansktalande delen av nuvarande Nord-Tyskland. Där har man danska skolor och annan verksamhet för att bevara språket, med bidrag från danska staten. Tidigare hade Husby- deltagarna ingått i Herning-gruppen men så småningom erkänts som egen medlem i vänortskedjan. Fem Norden-medlemmar från Åland deltog. Samtidigt hade man anordnat ett scoutläger där en grupp sjöscouter från Finström deltog jämte ett par föräldrapar som ledare. Scouterna stod fanvakt vid planteringen av den traditionella vänortslunden. I programmet ingick även ett besök till det vikingatida köpcentret Hedeby. I en skola i Husby hade man utställning av barnteckningar med teckningar även från Åland. Den ambulerade sedan bland vänorterna. Då den kom till Åland var den utställd i Jomala kommunbibliotek. Husby kommun deltog inte som arrangör varför ingen kommunrepresentant var inbjuden denna gång. Föreningen Norden företrädde av Ragnhild Jansson.
- 1991 Holmestrand var i tur för värdskapet och mötet hölls den 27-31 juni. I programmet ingick vandringar i staden samt på lördagen en friluftsteater. En föreställning av Kåre Holts "Kristina av Tunsberg", som gavs på Slottstjellet. På fredagen invigdes en fotoutställning med temat "Visa min hembygd". Där deltog Godby skola med bilder. Kommunrepresentanter från Gland var Gudrun Salmén, Saltvik, med make och Hagar Törnroos, Kumlinge, med make. De skötte om planteringen av trädet i vänortslunden med Ragnhild Jansson, i folkdräkt, som fanvakt. Resan till Norge gick tillsammans med Kangasalaborerna i deras buss.
- 1992 Herning höll årets möte den 28-31 maj under rubriken, "Gröna nordiska dagar". Programmet innehöll besök i Naturbruksskolan med sina anläggningar samt visning av säregna Carl-Henrik Pedersen och Else Alfelts museum och Herning konstmuseum. Man planterade en björk till i vänortslunden, för grönländska Arsuk som nu upptogs i vänortsringen. Nu var kedjan komplett med företrädare för alla länder och självstyrande områden i Norden. Fyra ålänningar deltog i mötet med Ingmar

Palmroos, Kumlinge, som kommunrepresentant och Ragnhild Jansson för Föreningen Norden.

- 1993 var Siglufjord åter värd för mötet. Då deltog ingen från Åland
- 1994 Vänersborg bjöd till vänortsträff 30 juni - 3 juli, med tema "Musik och vissång". Ingen sångare från Åland deltog med vissångerskan Hanne Juul, tillika vice ordförande i Vänersborgs Norden, sjöng även åländska folkvisor under programmet. För övrigt ingick olika torgkonserter mm. i programmet. Britt-Mart Ljungdahl, Jomala, med make och Hagar Dahl, Sund, företrädde kommunerna och Ragnhild Jansson Föreningen Norden.
- 1995 29 juni-2 juli stod Ålands kommuner för värdskapet. Som tema valdes "Sjöfart och havsmiljö". Mötet inleddes torsdag eftermiddag i Självstyrelsegården, med hälsningsceremoni i landstingets plenisal. Fredagen inleddes med ett seminarium i Ålands folkhögskola där sjökaptan Justus Harberg berättade om Ålands sjöfart genom tiderna. Vänersborgs kommunordförande berättade om deras sjöfart och utveckling. Efter lunch på Soltuna och en kort rundtur i Geta åkte man till Mariehamn för besök på Lindenvarvet och Sjökvarteret. Middag serverades i barken Pommern. På lördagen fortsatte seminariet i folkhögskolan med marinbiolog Teemu Tast som föreläsare, med rubriken "Östersjöns övergödning och åtgärder mot detta". Ingvar Ekbrand, Vänersborgs Norden-ordförande, berättade om miljöarbetet i sin stad och visade diabler. Eftermiddagen omfattade besök i Jakt- och fiskemuseet i Eckerö. På kvällen hölls festmiddag i Solbacka. Där bidrog också gästerna med underhållning bl.a. en liten gossen från Kangasala med käcka dragspelslåtar och grönländarna med sina folkdanser i genuina dräkter. Söndagens nordiska gudstjänst hölls i Finströms kyrka varefter församlingen bjöd på kyrkkaffe. För mötesdagarna hade kommunerna delat upp värdskapet. Vid öppningsceremonin och efterföljande kvällssits för de kommunala gästerna, var politiker från Jomala, Geta, Eckerö, Hammarland, Saltvik, Finström och Sund värdfolk. Likaså för de andra dagarna hade kommunerna gjort en fördelning så att företrädare för alla kommuner deltog vid olika tillfällen. För alla vänorternas kommunfolk ordnades ett eget möte på byagården Enigheten i Föglö, där hälsningar och gåvor överräcktes.
- 1996 I Eiöi på Färöarna hade man vänortsmötet den 27-30 juni. Från Åland deltog Lisbeth Eriksson, Föglö, på kommunernas vägnar och Sigbritt Finne för Föreningen Norden.
- 1997 Inbjöd Arsuk på Grönland till årets träff den 26-29 juni. Programmet upptog besök på olika hantverksutställningar som visade arbeten av valrossbetar och renhom samt deras typiska pärlbroderier. Man byggde även en "vardi", ett stenröse till minne av det första vänortsmötet på Grönland. Som reseledare till Arsuk var Sigbritt Finne från Föreningen Norden och för kommunerna deltog Pär Olof Jansson, Jomala, och Runa Lisa Jansson, Saltvik. Det grönländska klimatet med häftiga väderomslag gav deltagarna prov på levnadsförhållandena där, stomi och dimma försenade hemresan med ett par dygn.

- 1998 Den 25-28 juni ordnade Kangasala möte med temat Natur. Man hade lagt upp promenadvägar med frågeskyltar och man gick i blandade lag med medlemmar från olika orter. På kvällen hölls prisutdelning för de bästa lagen. Är det för skrytsamt att nämna att ålänningar ingick i två av de vinnande lagen? En utfärd med sjöbuss längs en del av insjösystemet ingick också. Företrädare för de åländska kommunerna var Viveka Eriksson, Finström, Lisbeth Eriksson, Föglö, och Lars Holmberg, Lemland. Ragnhild Jansson framförde Föreningen Nordens hälsning.
- 1999 Husby i Schleswig-Holstein stod för sommarens vänortsmöte. Man kompletterade vänortslunden genom att lägga ned stenplattor med vänorternas namn inhuggna, intill Husby skole. Den gemensamma gudstjänsten med medverkande från alla orter bandades för att sedan sändas i lokal-TV. Gudstjänsten hölls i Hellig Änd kirke. Representerade de åländska kommunerna gjorde Mia Björling, Geta, och Susanne Henriksson, Hammarland. Sigbritt Finne företrädde Föreningen Norden.
- 2000 Siglufjord bjöd till stämma den 6-9 juli. Programmet inleddes med välkomstceremoni i Idrottshuset på torsdagskvällen. Under fredagen bjöds på guidad rundtur i byn, samt en fjordtur med räddningskryssare. På lördagen besöktes Sillmuseet och intill museet spelades upp ett litet, humoristiskt skådespel som åskådliggjorde hur sillen, bas för siglufjords huvudindustri, rensades och saltades då det begav sig. Efter den samnordiska gudstjänsten bjöds på ett oförlikneligt kabbord till kyrkkaffet. Vid mötet representerades Åland av Jan-Erik Mattsson, Eckerö, Maria Westerberg, Kökar, och Runa Lisa Jansson, Saltvik, och Föreningen Norden av Sigbritt Finne.

Allmänt

Vid varje vänortsmöte hålls gemensamt styrelsemöte där man planerar för kommande år samt presenterar program och kurser som kommer att ordnas under året på respektive orter och bjudas ut till vänorterna så som olika seminarier och ungdomsaktiviteter.

Noteras kan också att av de gåvor de åländska kommunerna fått vid vänortsträffar är en del, främst tavlor, deponerade i Kommunala samarbetsnämndens, nu Kommunförbundets kontor.

I Nordenförbundets mest utvecklade vänortskedja ingår Herning i Danmark, Siglufjord på Island, Holmestrand i Norge, Eiöi på Färöarna, Kangasala i Finland, Vänersborg i Sverige, Arsuk på Grönland, Husby i Sydslesvig och landsbygdskommunerna på Åland.

Historiken sammanställd av Ragnhild Jansson, enligt uppdrag.